

ข้อมูลการศึกษา

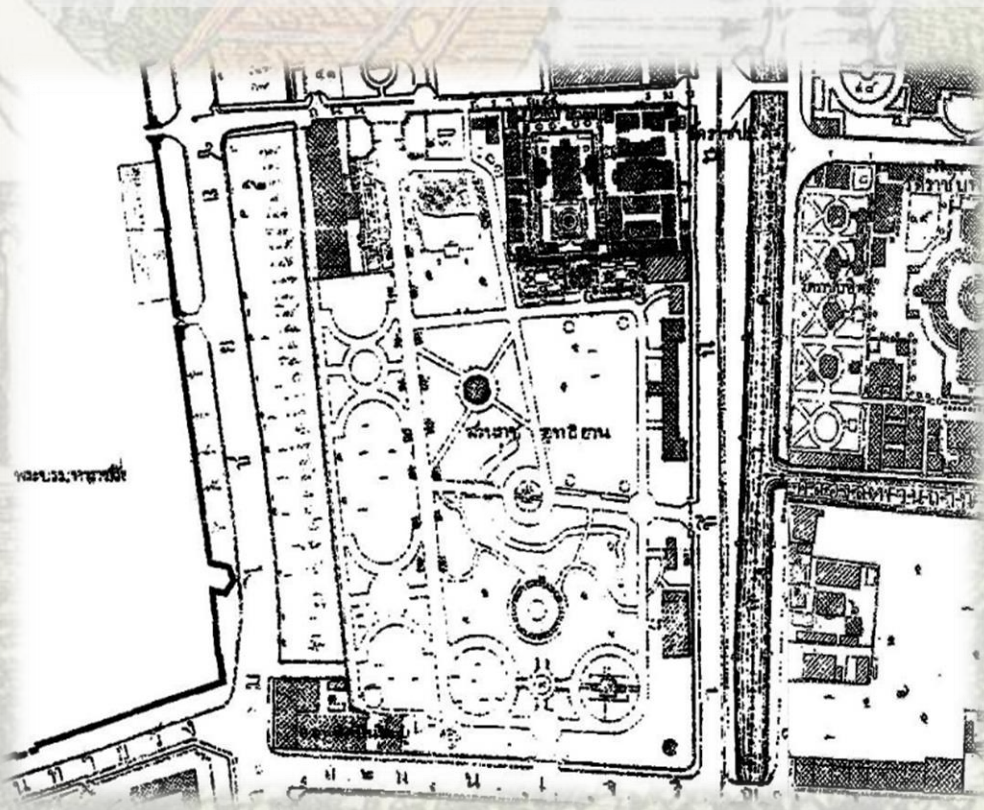
เก๋งจัน สวนสาธารณะ

โดย นางสาวอารียา สีสมพู

นักโบราณคดีชำนาญการ กลุ่มวิชาการทะเบียนโบราณสถาน กองโบราณคดี

สวนสราญรมย์ ในอดีตเคยเป็นเขตพระราชอุทยานของพระราชวังสราญรมย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงเป็นที่สำหรับรับรองเจ้านายต่างประเทศ และให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ (เจิม แสง-ชูโต) ดูแลตกแต่งพระราชอุทยาน โดยเจ้าหมื่นไวยวรนาถได้ทูลขอให้นายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ ผู้รอบรู้ทางพฤกษศาสตร์มาช่วยตกแต่งด้วย สวนสราญรมย์ ถูกเปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อพ.ศ. ๒๔๓๖ ตามหลักฐานการประกาศราชกิจจานุเบกษา เรื่อง “แจ้งความเปิดพระราชอุทยานสราญรมย์” เล่ม ๑๐ แผ่นที่ ๒๐ หน้า ๒๓๗ วันที่ ๑๓ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

แผนที่เก่าพ.ศ. ๒๔๕๐ – ๒๔๖๐ แสดงพื้นที่ภายในสวนพระราชอุทยาน

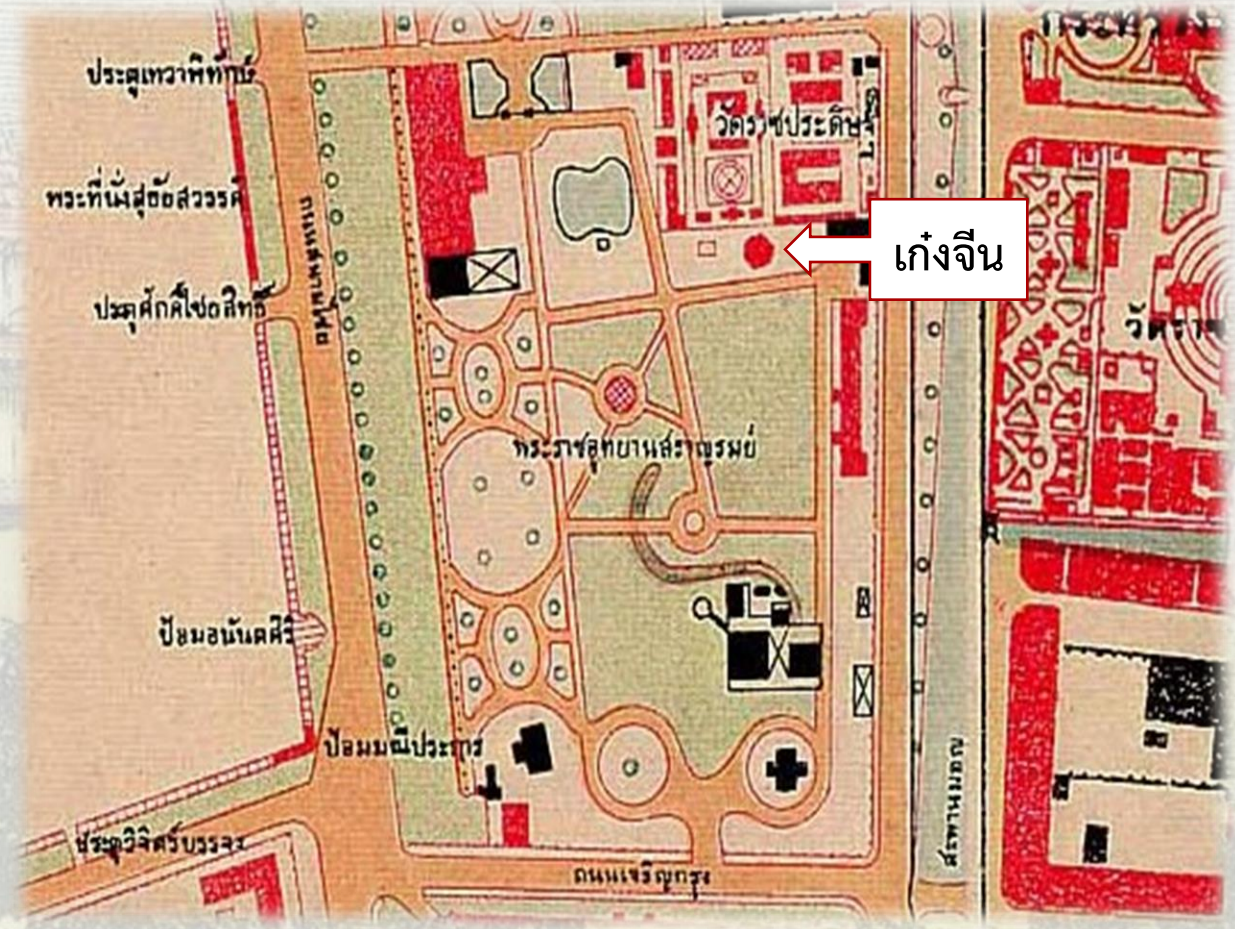

สภาพพื้นที่สวนสราญรมย์ จากภาพถ่ายทางอากาศชุดวิลเลียม ฮันท์ พ.ศ. ๒๔๘๖

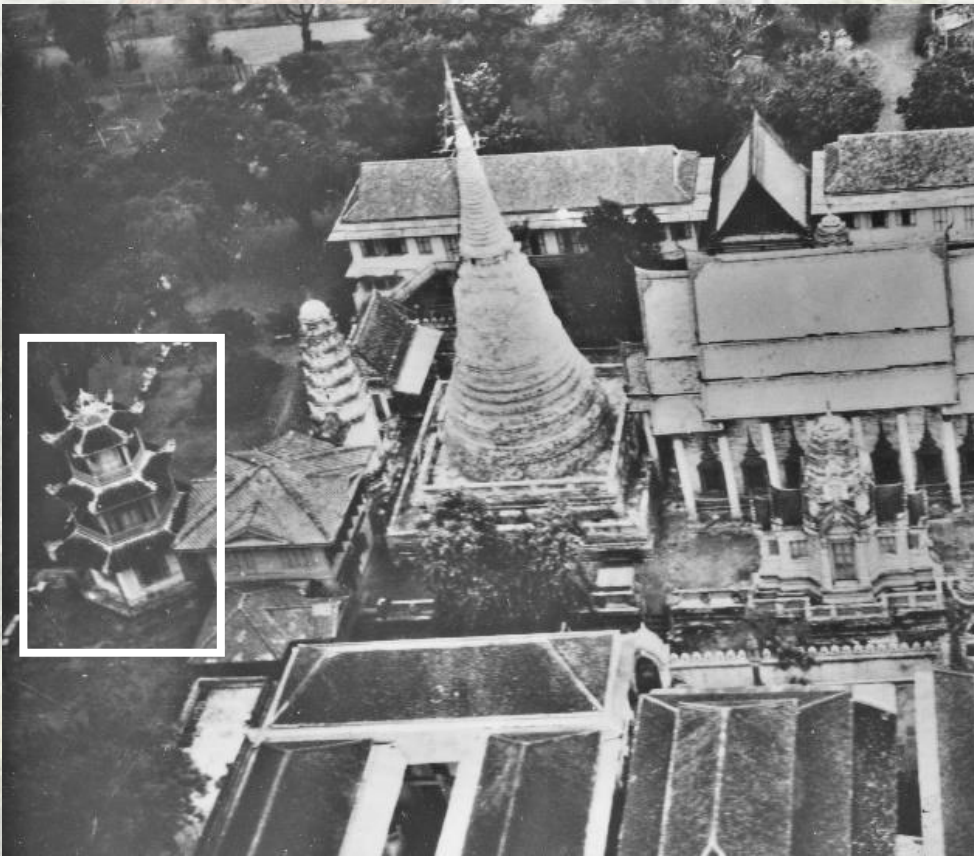
พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ)* ได้เขียนเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวนสราญรมย์ เอาไว้ในหนังสือวิชาฐานุสรณ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ ในบทความเรื่อง “สวนอนุสรณ์” ว่า

“ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สวนสราญรมย์ได้รับการตกแต่งบำรุงอย่างร่มรื่นน่าชม จากประตูเข้าก็ผ่านสระน้ำ ซึ่งโดยรอบมีแปลงไม้ดอกกอไม้ใบ และมีเนินดินย่อมๆ ประดับหินก้อนอยู่ริมสระด้านทิศเหนือ ส่วนริมสระด้านทิศใต้มีศาลารมณอยู่หลังหนึ่ง ในสระนี้มีได้เลียงสัตว์ ใช้เป็นที่เล่นสำราญได้ ต่อจากสระไปทางซ้ายมือมี**แก่งจีน**ตั้งอยู่และมีแปลงดอกไม้โดยรอบตรงข้ามแก่งจีนทางทิศใต้เป็นสนามเล่นกีฬา มีถนนรอบทั้งสี่ด้านสนาม และมีอนุสาวรีย์อยู่ตรงสี่แยกถนนมุมสนามกีฬา ด้านทิศเหนือก็มีศาลาโถงเรียกกันว่า กระโจมแตร (เป็นที่บรรเลงแตรวงทหารเรือหรือดนตรีอื่นๆ)....”

* อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่เดิมท่านได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๖) เคยอยู่ทั้งที่วังปารุสวันและพระราชวังสราญรมย์

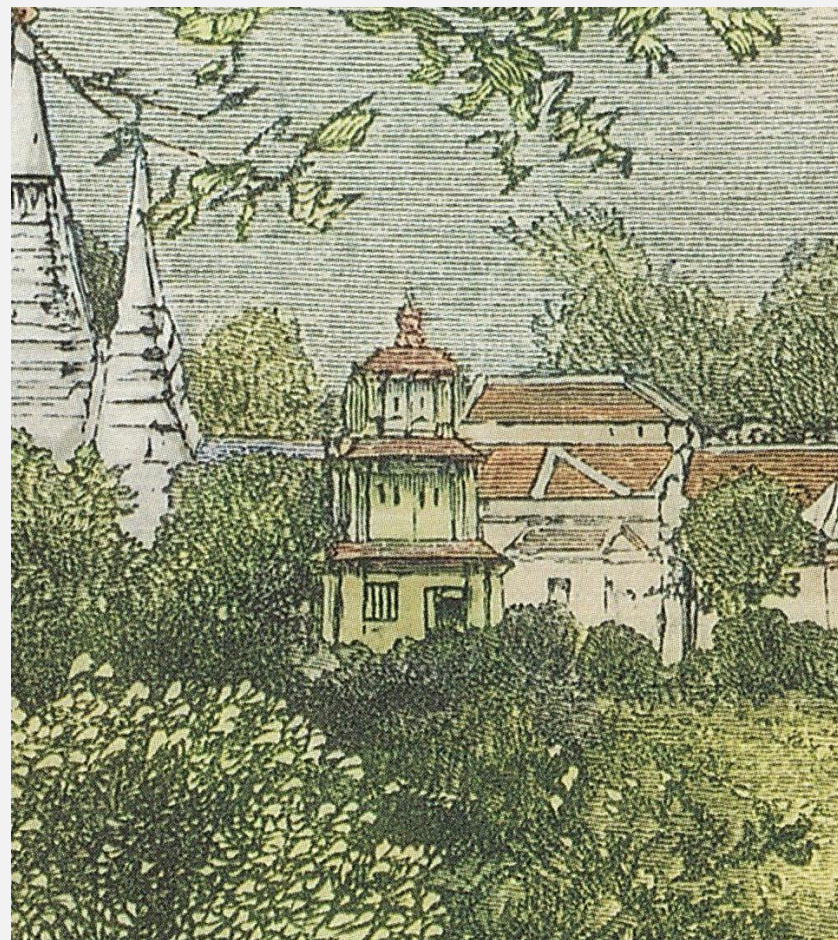
จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า**อาคารหอแก่งจิ้น**ภายในสวนสราญรมย์นั้น **ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๕** พร้อมๆ กับการก่อสร้างอาคารต่างๆ เช่น ศาลากระโจมตรเอนกระจก เป็นต้น และได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมในสมัยรัชกาลที่ ๖ แต่เดิมอาจใช้เป็นหอชมสวนหรือเป็นศาลเจ้าที่ภายในสวน เนื่องจากลวดลายภาพจิตรกรรมและอักษรภาษาจีนที่ประดับตกแต่งโดยรอบอาคารนั้นล้วนแล้วแต่เป็นภาพและอักษรมงคลทั้งสิ้น ลักษณะแนวคิดคล้ายกับการตกแต่งศาลเจ้าจีนที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยเดียวกัน และภายหลังจึงใช้เป็นที่พักประดิษฐานต้นตะเคียนทองดังที่เห็นในปัจจุบัน

หลักฐานภาพถ่ายเก่าอาคารแก่งจิ้น จากภาพถ่ายทางอากาศชุดวิลเลียม ฮันท์ พ.ศ. ๒๔๘๖

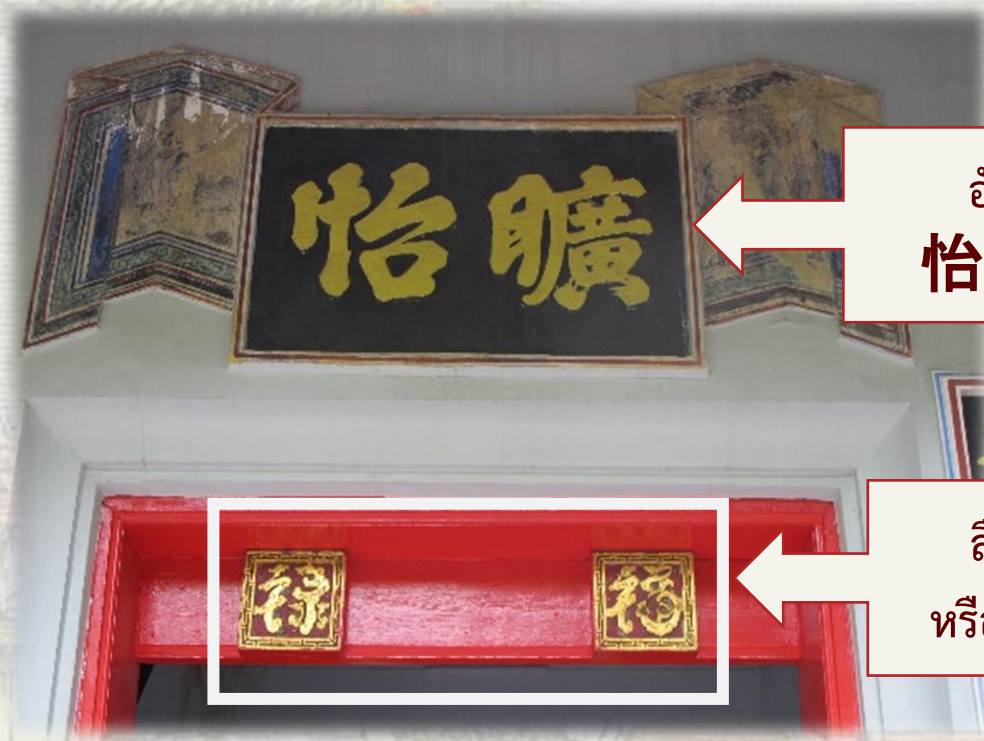

ภาพถ่ายเก่าอาคารแก่งจิ้น ไม่ระบุปีที่ถ่าย

ภาพพิมพ์ลายเส้นฝีมือชาวตะวันตกสมัยรัชกาลที่ ๕
 “THE ROYAL GARDENS, SIAM”

ที่มา : The Living Rulers of Mankind ๑๙๐๒, p ๒๔๔

อักษรมงคล
怡 曠 (อี ค้วง)

สือเหมินจาน
หรือปิ่นประตุคิลา

หอแก่งจิ้น ลักษณะเป็นทรงหกเหลี่ยม สูง ๓ ชั้น ที่บริเวณชั้นล่างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนแต่มีบางส่วนที่เป็นไม้ประดับ มีประตูทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ผนังที่เหลืออีก ๔ ด้าน เจาะทำช่องหน้าต่าง ที่บริเวณเหนือกรอบประตูมีการสลักอักษรจีนว่า **怡 曠** (อี ค้วง) ซึ่งเป็นอักษรมงคล แปลว่า **“สุขสบายและผ่องคลาย”** นับเป็นความหมายที่สอดคล้องสัมพันธ์กับชื่อ **“สวนสราญรมย์”**

ที่กรอบประตูทางเข้าด้านบนปรากฏสัญลักษณ์สี่เหลี่ยมยื่นออกมาสองแท่งแกะสลักอักษรจีน เรียงงานประดับในส่วนนี้ว่า **“สือเหมินจาน”** หรือ **“ปิ่นประตุคิลา”** ซึ่งเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของงานประดับประตูของสถาปัตยกรรมแบบเฉาซ่าน (แต้จิ๋ว) และสถาปัตยกรรมแบบหมิ่นหนาน (ฮกเกี้ยน) ซึ่งพบในอาคารหรือศาลเจ้าของชาวจีนที่อพยพมาจากทางสามมณฑลทางใต้ของจีน*

* อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, สถาปัตยกรรมศาลเจ้าจิ้น สะท้อนภาพชาวจีนในสังคมสมัยรัตนโกสินทร์, (งานวิจัยจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะโบราณคดี, ๒๕๕๗)

ตัวอย่างภาพจิตรกรรม
เป็นลวดลายมงคลสัญลักษณ์จีน
ที่ตกแต่งในอาคารเก๋งจีน

บริเวณโครงสร้างรับน้ำหนัก

ปรากฏมีไม้ซื่อยื่นรอบชายคาของทุกมุม มีการเขียนภาพจิตรกรรมลวดลายมงคลต่างๆ ที่หัวด้านนอกสุดของซื่อแกะสลักเป็นรูปหัวมังกร เหนือซื่อขึ้นไปเป็นแผ่นไม้ประดับเรียกว่า **“จาเขียน”** มีการแกะสลักไม้เป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาทำไว้จำนวน ๒ ชั้นในทุกมุมของอาคาร นอกจากนี้ยังมี **“ไม้เต็งเหลียง”** พาดอยู่ใต้ไม้แปโดยรอบอาคารด้วย ซึ่งไม้เต็งเหลียงนี้ไม่ได้มีหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้าง หากแต่มีไว้สำหรับแขวนโคม อันเป็นธรรมเนียมการสร้างของทางหมิ่นหนานหรือชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งนิยมถวายเป็นของบูชา

บันไดทางขึ้นไปยังชั้นสอง

ที่ชั้นสองและสามเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด มีการตกแต่งที่กรอบประตู กรอบหน้าต่างด้วยลวดลาย จิตรกรรมคล้ายกับที่ชั้นล่าง โครงสร้างรับน้ำหนักและการตกแต่งที่ซื่อ จาเขียน ไม้เต็งเหลียงก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับที่บริเวณชั้นล่างด้วย

ประตูทางขึ้นชั้นสอง ซึ่งอยู่บนพื้นระเบียง

การตกแต่งที่
ราวระเบียง

การแกะสลักที่
กรอบประตู

การตกแต่งที่
โครงสร้างรับน้ำหนัก

การตกแต่งด้วย
ลวดลายจิตรกรรม

เมื่อพิจารณาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ร่วมกับลักษณะทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมจีนฮกเกี้ยน -แต้จิ๋ว ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งปัจจุบันเหลืออาคารแบบดั้งเดิมให้เห็นเพียงไม่กี่แห่งในกรุงเทพมหานคร จึงสรุปได้ว่าอาคารแห่งนี้ เป็นโบราณสถาน ตามนิยามในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

ปัจจุบันอาคารเก๋งจีนใช้เป็นที่ประดิษฐานต้นตะเคียนทอง ประชาชนจึงเรียกอาคารหลังนี้ว่า “ศาลเจ้าแม่ตะเคียนทอง”

เอื้อเฟื้อภาพวาดโดย คุณกำพล รักท้วม